

### 3. 3. 4 Gezagssystemen

#### 3. 4. 1 Het gezagsargument

Bibl. st.: W. Salmon, *Logic*, Englewood Cliffs (New Jersey), 1963,63/67 (*Argument From authority*). Steller gaat uit van het feitelijk gezag dat personen (popsterren b.v.), groepen (de onderzoeksgemeenschap der wetenschappers b.v.), instellingen (b.v. kerken), teksten (zo b.v. het wetenschappelijk tijdschrift Nature) e.d.m. genieten. Gevraagde: “Op welke reden is gezag gesteund?”.

1. “X beweert p. Dus p is waar”. Zo redeneert degene die gezag aanvaardt.
2. “De meerderheid (gebeurlijk de grote, ja, overgrote meerderheid) der beweringen van X zijn als waar vastgesteld. Welnu, X beweert p. Dus p is (waarschijnlijk, zeer waarschijnlijk, ja, hoogst waarschijnlijk) waar”.

*Van de summatieve naar de amplificatieve inductie.* Degene die gezag aanvaardt, redeneert van als waar vastgestelde beweringen naar vaststelbare, ongetoetste beweringen. De onfeilbaarheidsaanspraak staat of valt met die tweeledige basis, waarvan de ene waar is, de andere waarschijnlijk en de kans loopt waar te zijn.

Gezag steunt zodoende op andermans begrip. Nemen wij een natuurkundige. Deze, voor zover hij werkelijk natuurkundige is, bezit in zijn geest een begrip met een inhoud en een omvang. In dit geval gaat het om een begrip van de ‘natuur’ (d.i. in een huidige opvatting “de materie” voor zover toegankelijk voor exacte (experimenteel - wiskundige) benadering). Dit is zo sinds de dagen van Galilei e.a. bij het begin der moderne tijden: de natuurfenomenen - de fysische feiten - tonen zich pas voor zover zij een experimenteel en wiskundig formuleerbaar wezen vertonen. Het natuurkundig begrip omvat meteen een aantal feiten, wetten, axioma’s, theorieën, al of meestal niet door een natuurkundige zelf vastgesteld. Zo is het axioma “Alle materie is gedetermineerd” één deelbegrip in de geest van de natuurkundige. Zo bestaan (in de fysische zin van “experimenteel - wiskundig toetsbaar”) ‘deeltjes’ (elektronen b.v.). Zo geldt b.v. de gravitatiewet. Dit alles zoveel mogelijk getoetst, d.i. waar bevonden inzake de natuur en haar onderdelen. Dit getoetste begrip is de reden van het gezag van de natuurkundige. Dat getoetste begrip bevindt zich in zijn geest.

Begrensde omvang. Letten wij erop dat, zodra de natuurkundige, al was hij een Einstein of een Planck, de omvang van zijn getoetst begrip van de natuur zoals de huidige natuurkundige ze definieert als haar object, overschrijdt, meteen zijn begripsinhoud niet meer slaat op de erbij passende begripsomvang. Hij kan meteen in onbegrip verzanden!

Op de keper beschouwd is het gezagsargument een kwestie van begrippenlogica die aan iedere begripsinhoud – voor zover getoetst natuurlijk - een welomschreven begripsomvang toekent.

### 3. 4. 2 *Geloof*

Er is ontzettend veel geschreven over geloof. Wanneer men tracht dat enigszins te ordenen, komt men niet ver: dermate lopen definities en stellingen terzake uiteen en ineen! Wij beperken ons tot wat volgt.

**Ons paradigma.** “Maaïke gelooft dat er buiten een briesje is”. Taalfilosofen sedert B. Russell (1872/1970) zien in een dergelijke uitspraak een “propositionele attitude” aan het werk, d.i. een houding t.o.v. een ‘propositie’ (een zin of uitspraak). Symboolverkort: “X (Maaïke) gelooft dat P (er buiten een briesje is)”. Daarvan zoekt men dan de waarheidsvoorwaarden op. Sedert 1950 is daaromtrent een discussie aan de gang. Wij beperken ons tot wat volgt.

**Evidentietypes.** J. de Vries, *Gewissheit*, in: W. Brugger, Hrsg., *Philosophisches Wörterbuch*, Freiburg, 1961-1, 121f, onderscheidt zekerheden o.g.v. evidentietypes. Meteen zijn drie types van geloof (overtuiging) onderscheidbaar.

- **1.1 Objectieve zekerheid.** Er is onmiddellijke (directe) aanwezigheid van het gegeven dat zich toont (fenomeen): Maaïke zelf was even buiten en ervoer het briesje zelf aan den lijve. Hier is sprake van getoetste werkelijkheid als reden (waarheidsvoorwaarde) van geloof. Er is ook geen middenterm tussen Maaïke en het briesje.

- **1.2 Objectieve zekerheid.** Er is middellijke (indirecte) aanwezigheid van het gegeven dat zich via een tussenterm toont: Maaïke ziet de bladeren van de lindeboom in oostwaartse richting neigen maar zachtjes. Maaïke zelf ervaart de neigende bladeren zelf. Daaruit besluit zij redenerend - “dat er buiten een briesje is”. Er is een overgankelijke (transitieve) betrekking merkbaar: van Maaïke over de neigende bladeren naar het briesje.

**Opm.:** Hier spelen samenhang en gelijkenis een beslissende rol: de neigende bladeren hangen samen met het briesje en het briesje van vandaag lijkt op vorige ervaren briesjes.

- **2. Subjectieve zekerheid.** Het gegeven is noch direct noch indirect evident. Maaïke “denkt het zomaar omdat zij van zachte briesjes houdt”. Daarom ‘gelooft’ zij “dat er buiten een briesje is”. Eigenlijk luidt het: “Maaïke wenst dat er buiten een briesje is”.

**Een andere indeling.** Lahr, *Cours*, 682/683, ziet het als volgt.

- **1.** Omgangstalige betekenis. “Ik neem de trein omdat dergelijk vervoer nog het goedkoopst uitvalt. Dat geloof ik toch”. Lahr herleidt zoiets tot ‘mening’.

- **2.** Wijsgerige betekenissen. Hier onderscheidt hij twee types.

- **2.1.** De brede betekenis. Vele wijsgeren - zo o.m. J. Stuart Mill- heten iedere overtuiging ‘geloof’. Daar hecht Lahr minder belang aan.

- **2.2.** De enge betekenis. Op de keper beschouwd komt Lahr’s enge betekenis neer op wat hierboven gezegd werd over de objectieve maar middellijke vorm van evidentie en vooral de subjectieve vorm van ‘evidentie’: “Maaik zelf ervaart het gegeven niet direct maar ‘gelooft’ het op grond van (= reden) een indirect contact of een louter subjectieve beweegreden”.

**Gezag en getuigenis.** De middenterm kan gezag zijn. Zo: “Wetenschappers publiceerden in *Science* dat het reproductieve klonen bij resusmakaken gewoon ondoenlijk is. Dat althans is de ervaring aan de Universiteit van Pittsburg (USA)”. Het gezag, d.i. het juiste begrip inzake één of ander domein (begripsomvang), is hier de middenterm tussen degene die gelooft wat wetenschappers zeggen, en dat wat zij beweren, nl. “dat het reproductieve klonen bij resusmakaken gewoon ondoenlijk is (...)”. Hetzelfde geldt inzake een getuigenis in de gewone zin: de geloofwaardigheid van degene die getuigt, is de middenterm tussen degene die gelooft, en dat wat de getuige zegt. Zo op het gerecht en voortdurend in het dagelijkse leven: men ‘gelooft’!

‘Het is zoals S. Augustinus ooit zei: “Er is danig veel dat wij dag - in dag - uit ‘geloven’ doordat wij het gegeven zelf niet direct ontmoet en ervaren hebben”. Dat is dermate waar dat het ook geldt voor wetenschappers: zij ‘geloven’ het meeste van wat zij beweren, o.g. v. andere wetenschappers die het gegeven zelf getoetst hebben.

### **3. 4. 3 Consensus gentium**

Bibl. st.: G. Bolland, Hrsg., *Hegel’s kleine Logik*, Leiden, 1899, 107/109. Als geldig godsbewijs haalt Cicero (-106/-43) de eenstemmige overtuiging der volkeren (“consensus gentium”) terzake aan. Wie zo redeneert, ontwikkelt een gezagsargument. Gaan wij na hoe Hegel - in 1830 (*Enzyklopedie der philosophischen Wissenschaften*) - daarop ingaat.

- **1.** De stap van de stelling dat een keninhoud - b.v. “God bestaat” - zich in aller bewustzijn bevindt, naar de stelling dat die inhoud noodzakelijk in de natuur van het bewustzijn zelf ligt, ligt voor de hand. Hegels’ kritiek. Pas indien de natuur van het bewustzijn niet zelf getoetst wordt op het particuliere en het toevallige erin, kan de eenstemmigheid van allen omtrent een

keninhoud een vooroordeel - nl. dat dat vooroordeel tot de natuur van het bewustzijn zelf behoort - als iets gezagvols doordrukken. Dat wat zich als algemeen aanwezig toont, zich meteen noodzakelijk als algemeen toont, wordt ondertussen door de consensus gentium niet voldoende bewezen.

- **2.1.** Want, zelfs indien zoiets een bevredigend bewijs zou zijn, dan nog is het o.g.v. van de vaststelling dat er enkelingen en volkeren zijn bij wie geloof aan God niet aanwezig is, als bewijs ten voordele van het geloof aan God opgegeven geworden.

- **2.2.** Indien het gemene geloof een waarheids criterium (Opm.: een middel om te oordelen over het waarheidskarakter) was, dan zou ieder algemeen aanvaard bijgeloof en iedere algemeen aanvaarde afgoderij als waarheid gelden. Voor de Indiër is de koe, de aap of de brahmaan, de lama, een god, niet o.g.v. redeneringen en syllogismen maar hij gelooft het.

- **2.3.** Tenslotte beperkt zich het doorsnee geloof dat God bestaat, tot het feit dat hij er is, zonder inzicht in wat hij is. Uitgerekend dit laatste zou een echt inzicht zijn en redenering vooropstellen. Met het standpunt “dat hij er is”, verschrompelt God als object van religie uitdrukkelijk tot “God zonder meer”, versta: “het vage bovenzinnelijke”, en is de inhoud van de religie tot haar minimum geslonken.

Indien het werkelijk noodzakelijk was zich tevreden te stellen met zoiets als het behouden van het bestaan van een god of zelfs het tot stand komen van geloof in die geslonken vorm, dan had men zich maar te verbazen over “die Armut der Zeit” (de armoede van ons tijdperk) die zelfs het bedenkelijkste inzake religieus inzicht als een winstpunt beschouwt en het zo ver gebracht heeft in h  r kerk op dat altaar terug te vallen dat zich ooit in Athene bevond en “aan de onbekende god” toegewijd was.

**Opm.:** Men ziet het: Hegel schat een gezamenlijke eensgezindheid omtrent welke keninhoud ook niet hoog. Wat is, ‘vern nftig’ (rationeel, zoals Hegel dat opvat) gezien, gemeenschappelijk bewustzijn eigenlijk waard? Het kan een gemeenschappelijke oppervlakkigheid zijn!

Ook blijkt uit zijn kritiek dat het begrip ‘God’ in Hegelss duiding een zeer belangrijk begrip is: hij staat verbaasd tegenover “die Armut der Zeit”, zijn tijd, inzake Godsbesef. Al is het een feit dat Hegel het overgeleverde Godsbegrip (hoofdzakelijk uit de bijbel) op zeer ‘vern nftige’ (rationele) wijze herdenkt (het lijkt soms iets pantheïstisch) en zich zo van het traditionele christendom terzake verwijdert, toch behoudt hij een verheven begrip ‘God’ over.

Ons interesseert in deze tekst van Hegel op de eerst plaats de vorm van gezagsargument dat de consensus gentium is.

### **3. 4. 4 Mentaliteit is groepsaxiomatiek**

Wij nemen twee “faits divers”, steekproeven, tussen duizenden.

Bibl. st.: S. A., Meurtre (*L'honneur n'excuse pas tout*), in: *Journal de Genève / Gazette de Lausanne* 23.08.1996. Op 10.01.93 vermoordt een in Zwitserland wonend Albanees de minnaar van zijn vrouw, zonder echter haar te kunnen doden, waarop drie maand later de eigen vader van de jonge vrouw zijn kleinzoontje doodt en zijn dochter en kleindochter kwetsuren toebrengt.

Het wordt een gerechtszaak. De grootvader verantwoordt zich: “Ik heb enkel de erecode van mijn gemeenschap toegepast. Eigenlijk heb ik niet zomaar vermoord. Wel heb ik - zo legde hij op het gerecht uit - passioneel gehandeld gezien de hevige gemoedstoestand voortspruitend uit de plicht tot wraak”.

Bibl. st.: T. van Dijk, *Turkse mores*, in: HP De Tijd 20.02.96. De gedragsregel luidt als volgt. Dàt familielid voor wie de gevangenisstraf het minst ongunstig uitvalt, krijgt de opdracht te wreken, d.i. “onrecht te herstellen”. Zo b.v.: indien de vader gestorven is en de oudste zoon gehuwd is, dan wreekt de jongste zoon zich op “de gek” die het op moeder gemunt heeft.

Steller. “Vooral als het gaat om daden die weliswaar ook in Turkije strafbaar zijn maar die gepleegd worden om de eer van vrouw, familie, zus, de dader zelf te herstellen en waarvoor in eigen kring bewondering wordt geogst”. Opm.: Dergelijke ‘mentaliteit’ is een vorm van heroïsche moraal en dus de wrekende acht zich een ‘held’ in de ogen van de groep.

**Axiomatisch-deductief gezien.** Een mentaliteit is - logisch gesproken - een axiomatiek, d.i. vooropstellingen van een systeem dat onvoorwaardelijk aanvaard wordt als “gedrags- en erecode”. Daaruit deduceren de groepsleden hun gedragingen.

Axioma. “Iemand wiens eer geschonden is, kan pas opnieuw aanzien verwerven binnen de Turkse gemeenschap indien die eer hersteld is”. Dat eerherstel neemt volgende vormen aan.

### ***Deducties.***

1. “Dat behelst dat de verkrachter van je zus moet gedood worden”.
2. “Dat behelst dat een zoon zijn moeder zal doden indien zij zich met andere mannen inlaat”

***Besluit.*** Gezien de morele axiomatic - mentaliteit - binnen een groep als gezagsargument is na een wandaad die oneer voor de betrokkenen behelst, rechtsherstel - ‘wraak’ - voorspelbaar!

Buiten het ‘milieu’ van b.v. Albanen of Turken komt dit - gezien de andere, b.v. christelijke of moderne of postmoderne axioma’s - als onverantwoord of zelfs ‘irrationeel’ over. Binnen het ‘milieu’ echter komt dit als ‘verantwoord’ en “moreel goed” over. Het taalgebruik wordt door particuliere axioma’s mede bepaald.

Zoals *La Logique de Port-Royal* zei : de mensen - meestal - redeneren correct maar uitgaande van gebeurlijk bedenkelijke of aan kritisch onderzoek onderhevige axioma’s waarbij de mensen zich meestal niet van de eindigheid van hun milieu en diens vooropstellingen bewust zijn.

### **3. 4. 5 *Blanke mentaliteit***

Bibl.st.: L. Debraine, *Pour soulager sa conscience la France restitue la “Vénus hottentote”*, in: *Le Temps* (Genève) 25.02.2002, 28. Sawtsje wordt in 1789 geboren aan de oevers van de Gamtoos (Zuid-Afrika). Met haar broers en zusters geraakt zij in slavendienst op boerderijen.

Zo komt zij o.m. bij Kaapstad in 1807 bij een Boer terecht waar zij aan tabak en jenever verslaafd geraakt.

‘Hottentottenvenus’. Volgens J-C. Tamié, *Dictionnaire des peuples*, 1998, 55/56 (Bochimán), zijn de Bosjesmannen de oerbevolking in Zuid-Afrika. Een tweeduizend jaar geleden werden zij door de Khoisan en de Bantoes verdreven naar de Kalahari - woestijn (Namibië, Botswana, Zuid-Afrika). Maar de Khoisan (Khan) vormen ook een talengroep gespreid over een reeks stammen. De Boeren noemden degenen die zo spraken, ‘Hottentotten’ (‘stotteraars’) Daarvandaan dat Sawtsje “de Hottentottenvenus” geheten werd.

***Steatopygie.*** Met haar stamgenotes vertoonde Sawtsje zeer opvallende dijën en verlengde schaamlippen (‘steatopygie’). Men denke hierbij aan de prehistorische venussen. In 1810 overhaalt een Brits chirurg ze ertoe naar Londen te reizen om haar lichaam tegen betaling ten toon te stellen. Zij dacht op die wijze “als een Blanke gewaardeerd te worden”.

Ten toon gesteld. Voortaan wordt zij “Saartjie Baartman” geheten. Vier jaar lang wordt zij in Engeland - niettegenstaande de protesten der abolitionisten (die voor de afschaffing van allerlei ongelijkheden streden) - rondgesleept. Terloops: in 1811 werd zij zelfs gedoopt als “Sarah Baartman”! Maar het lach- en spotsucces der tentoonstellingen ebde weg.

In het verlichte Frankrijk. Zij wordt in Parijs verkocht aan een man die beren en apen ten toon stelde. Haar intelligentie werd onderzocht: het bleek dat Sarah een uitstekend geheugen had en vlot Zuid-Afrikaans en Engels sprak en Frans aan het leren was. In de nacht van 29.12. 1815 sterft Sarah aan een hevige koortsaanval die door een hoge dosis alcohol nog versterkt werd.

De Franse Lumières. G. Cuvier (1769/1832) en diens denkgenoot G. Saint-Hilaire (1772/1844) vonden dat Sarah de apen benaderde. Waarop L. Debraine opmerkt “dat dit beider racistische theorieën bevestigde”. Cuvier, de stichter der paleontologie, maakt van Sarah’s lichaam een afgietsel maar haalt er de hersenen, de genitaliën en het geraamte uit. Zijn autopsie legt hij vast in zestien bladzijden waarvan er negen besteed worden aan de nauwkeurige ‘beschrijving’ van Sarah’s geslacht, borsten en dijen.

Eerherstel. De abolitionisten halen het maar met grote vertraging. In 2002 bezorgt Frankrijk Sawtje’s lichaam aan Zuid-Afrika terug - “om met zijn geweten in orde te komen” (aldus Debraine)! Meer dan zeventuizend mensen hebben in dat jaar plechtig afscheid genomen van Sawtje met liederen en dansen, met gedichten en riten die de menselijke waardigheid en identiteit van deze ‘wilde’ vrouw onderstreepten. In het dal van de Gamtoos waar zij het levenslicht zag, rust zij nu “ver van de Europese barbaren”.

### **3. 4. 6 Rechtzinnigheidsmethode (Ch. Peirce)**

Ch. Peirce onderscheidt in de gezagsmethode (zie 1.2.) ‘rechtzinnigheid’: (1) er is een klasse van mensen “die het weet” en (2) er is een andere klasse die wat degenen die het weten beweren, voor waar aanneemt en zodoende ‘rechtzinnig’ is, d.i. in overeenstemming en gehoorzaamheid leeft met de gezagsdragers. Men verwarre ‘rechtzinnig’ niet met ‘oprecht’ (dat een mentale toestand is zo dat men eerlijk uitkomt voor wat men innerlijk denkt). Wij illustreren met wat volgt.

Bibl.st.: I. Margolis, *Ces savants excommuniés*, in: *Courrier International* 195 (28.07.1994, 34. De Franse tekst is een vertaling van een tekst uit The Sunday Times.)

**1. Feiten.** “Voordat hun theorie aanvaard werd, werden L. Pasteur (1822/1895; stichter der microbiologie) en A. Einstein (1879/1955; stichter der relativiteitstheorie) als “gevaarlijke



afwijkingen” afgedaan. Th. Edison (1847/1931; bekend om zijn edison-effect) werd van misleiding beschuldigd toen hij zijn elektrische lamp toonde. De gebroeders Wilbur Wright (1857/1912) en Orville Wright (1871/1948) werden na hun revolutionaire vlucht twee jaar lang niet geloofd, want “de wetenschap had bewezen dat een machine, indien zij zwaarder woog dan de lucht, onmogelijk kon vliegen”. Toen Alfr. Wegener (1880/1930; aardkundige) de theorie omtrent de drift der vastelanden voordroeg, werd hij belachelijk gemaakt. ( ... )”.

**2. Heretic.** De BBC 2, in een tv-reeks ‘Heretic’, stelde de vraag: “Hoe behoren geëerbiedigde instellingen te reageren wanneer befaamde wetenschappers revolutionaire theorieën verkondigen?”. De reeks toonde zes ‘ketteren’ (‘heretics’) die per toeval een nieuwe waarheid ontdekten ‘tegen de gevestigde meningen in’ en daarom uit het wetenschappelijk milieu gestoten werden.

***Reacties van gevestigde wetenschappers.*** Wij halen er twee aan.

**1.** L. Wolpert (prof medische biologie): “De BBC-reeks is een absurde reeks. De wijze waarop de uitzendingen voorgedragen werden, doen mij uitzinnig van woede worden. ( ... ). Ik heb er mij categoriek tegen verzet ( ... )”.

**2.** J. Maddox (fysicus; hoofdredacteur toentertijd van Nature, het gezaghebbend blad) :

“R. Sheldrake die in zijn *A New Science of Life* de morfogenetische velden als hypothese voordroeg, vervangt wetenschap door magie. Zoiets mag in dezelfde termen veroordeeld worden als die van de pausen die Galilei veroordeelden. En wel om dezelfde reden: het is ketterij”.

Het komt meer dan verbazend over zo’n taal te horen! Maar het verraadt een mentaliteit bij “degenen die het weten” in wetenschappelijke middens. Het is alsof een Maddox nog niets verder gevorderd is sedert Galilei’s veroordeling. Let wel: Maddox zegt het zelf duidelijk dat Sheldrake zijn begrip “morfogenetisch veld” als hypothese voordraagt, dit is als nog niet gevestigde waarheid. Het begrip “morfogenetisch veld” houdt in wat volgt. Eens dat ergens op aarde een biologisch wezen een grens kon overschrijden en iets nieuws invoerde, stelt men vast dat elders rond de aardbol wezens van dezelfde soort eenzelfde overschrijding vertonen zonder direct fysisch contact met het baanbrekend wezen. Het feit dat het nog slechts om een hypothese ging, had Maddox toch wel tot voorzichtigheid moeten aanzetten.

*Dit hoofdstukje samengevat. Wie gezag aanvaardt, redeneert van vastgestelde en waar bevonden beweringen naar vaststelbare, ongetoetste beweringen. Men gaat van de summatieve naar de amplificatieve inductie. Zo bezit de natuurkundige het begrip ‘natuur’ dat een inhoud en een omvang heeft en zoveel mogelijk werd getoetst.*



*M.b.t. geloof zijn er een verscheidenheid aan definities en stellingen. Taalfilosofen hebben het over een “propositionele attitude”, waar men de waarheidsvoorwaarden van opzoekt. Drie types van geloof zijn onderscheidbaar. Zo is er de objectieve en direct ervaren zekerheid, de indirect ervaren zekerheid en de subjectieve zekerheid. Andere indelingen gewagen van ‘meningen’ en ‘geloof’ breder of enger gedefinieerd. Geloofwaardigheid van wie getuigt, is de middenterm tussen degene die gelooft, en dat wat de getuige zegt. Er is veel dat wij dagdagelijks ‘gelooven’.*

*Eenstemmige overtuiging wordt soms als gezagsargument aangewend. Ongetoetst kan het evenwel om een vooroordeel gaan.*

*Een eenstemmige overtuiging vinden we b.v. ook in een groepsaxiomatiek: d.i. vooropstellingen van een systeem dat onvoorwaardelijk aanvaard wordt als “gedrags- en erecode”. Daaruit deduceren de groepsleden hun gedragingen.*

*Buiten de groep komen dergelijke axioma’s mogelijk als onverantwoord of ‘irrationeel’ over, binnen de groep evenwel als ‘verantwoord’ en “moreel goed”. Ofschoon men meestal wel geldig redeneert, is men zich niet steeds van de eindigheid der eigen axioma’s bewust. Zo ook een ‘blanke mentaliteit’ die de waardigheid van een ‘wilde’ vrouw slechts postuum kon erkennen. Zo ook een welbepaalde ‘wetenschappelijke’ mentaliteit die, om het met de term van Peirce te zeggen, al te rechtzinnig nieuwe hypothesen en stellingen afwijst.*

### **Personenregister**

- |                               |                       |
|-------------------------------|-----------------------|
| Augustinus, 281               | Meurtre S. A., 283    |
| Bolland G., 281               | Pasteur L., 285       |
| Brugger W., 280               | Peirce Ch., 285, 287  |
| Cicero, 281                   | Planck M., 279        |
| Cuvier G., 285                | Russell B., 280       |
| de Vries J., 280              | Saint-Hilaire J., 285 |
| Debraine L., 284, 285         | Salmon W. C., 279     |
| Edison E., 285                | Sheldrake R., 286     |
| Einstein A., 279, 285         | Stuart Mill, 281      |
| God, 281, 282                 | Tamisier J-C., 284    |
| Hegel G. W. F., 281, 282, 283 | van Dijk T., 283      |
| Lahr Ch., 281                 | Wegener A., 286       |
| Maddox J., 286                | Wolpert L., 286       |
| Margolis I., 285              | Wright, 285           |